

PETAR RUNJE

UZ 450 – GODIŠNJICU BROZIĆEVA BREVIJARA (1561.)

Petar Runje
Samostan sv. Franje
Trg krčkih glagoljaša 2
HR 51500 Krk

UDK: 262.14(497.5 Omiš)"16"
093(497.5 Omiš)"16"
Prethodno priopćenje
Ur.: 2011-12-19

Autor na temelju novih arhivskih izvora približava lik plovana Mikule Brozića, priređivača tiskanoga glagoljskog *Brevijara* 1561. godine u Veneciji. K tomu donosi nekoliko podataka o skoro nepoznatim svećenicima u Omišlju: popu Mateju Vidiću i popu i omišaljskom plovanu Matiju Vlčijiću.

Ključne riječi: svećenici Mikula Brozić, Matej Vidić i Matej Vlčijić, *Brevijar*, tisak, Omišalj

Ove godine (2011.) navršava se 450 – godišnjica tiskanja Brozićeva glagoljskog *Brevijara*, 1561. u Veneciji. Ovo je i zgodna prilika da se sjetimo i nešto doprinesemo uspomeni zaslužnog djelatnika na kulturno – duhovnom polju, omišaljskog plovana, popa Mikule Brozića. O svećeniku i plovanu Mikuli (Nikoli) Broziću premalo se zna, a čuva mu trajnu i časnu uspomenu njegov veliki pothvat, tiskani *Časoslov* kojega je, kako u kolofonu *Brevijara* stoji: "Svršenje privieli !/ hirvackih štanpani va Bnecih po sinih Zan Frančiska Torižani s velikimi korizioni i žuntu znova učinjeni po pre Mikuli Brozići plovani omišeljskom miseca marča 1561. – Apud filios Gio: Francisci Turresani, Venetiis mense Martio MDLXI."¹ Nikola (Mikula) Brozić, rođen je u Omišlju na Krku oko 1525. a umro u Omišlju između 1580. i 1585. godine.²

¹ A. NAZOR, 2008, 103.

² A. NAZOR, 1989, 372.

Brevijar (*Časoslov*) je priručni službeni molitvenik, skup molitava, koje se svaki dan trebaju moliti: klerici u višim redovima, svećenici i redovnici. Danas se preporuča, da službeni *Časoslov* svećenici mole i u zajednici s vjernicima, gdje je to moguće provesti. Ovaj 1561. tiskani *Brevijar* nije samo brevijar nego je donekle i misal i ritual. Prvenstveno je to *Brevijar* jer od 543 lista (1086 stranica) 512 listova (1024 stranice) pripadaju *Brevijaru*, a 31 list (62 stranice) sadrži misni dio i ritual. Naziva se Brozićev *Brevijar*, a poradi kratkog misnog i ritualnog dijela nekada se naziva i opisuje kao *Brevijar – misal – ritual*. U ovom radu nazivam ga *Brevijar*.

Brozićev *Brevijar* je knjiga od 1086 stranica. Na svakoj stranici nalaze se dva stupca. Veličina tiskane stranice je: širina 7,2 cm a visina 10,2 cm. Tisak je dvobojni, crnom bojom molitveni tekst, a crvenom bojom črljenice (upute za korištenje i moljenje). Inicijali su također crvenom bojom pa redovito zauzima dva retka teksta. Inicijali su glagoljicom, ali neki i latiničkim slovima. Veličina i sam slog podsjeća na tiskani Baromićev *Brevijar* iz 1493. godine, tiskan u Veneciji. Jezik je za ono vrijeme dosta posuvremenjen. Brozićev *Brevijar* tiskan je u Thoresijanovoj tiskari koju su vodili unuci Andrije Thoresanija, a koji je tiskao i 1493. Baromićev *Brevijar*. Velike su sličnosti u formi i u sadržaju između Baromićevog i Brozićevog *Brevijara*. Jedan i drugi *Brevijar* osobito je bogat franjevačkim sanktoremima. Kako su trećoredci jedina franjevačka zajednica koja je upotrebljavala glagoljicu u liturgiji i u privatnom životu, postavljamo pitanje: Nisu li trećoredci bili prisutni, pri ruci, kod izdavanja i jednog i drugog brevijara?

Već je početkom dvadesetoga stoljeća (1910.) fra Stjepan Ivančić, franjevac trećoredac, smatrao da je barem neki od trećoredaca sudjelovao u pripremi Brozićevog *Brevijara* kada veli: "Časoslov bi tiskan prvi put u Mlecima god. 1493. A god. 1561. priredi novo izdanje takodjer u Mlecima omišaljski župnik na krčkom otoku, Nikola Brozić. U ovom Brozićevom Časoslovu nalazi se vlastita služba sv. O. Franje, što bi bio dokaz, da je u pripremi tog Časoslova bio pomagač koji trećoredac."³ Kako je Baromićev *Brevijar* također ispunjen franjevačkim sanktoremima onda postoji mogućnost da je i kod Baromićeva *Brevijara* bila suradnja s trećoredcima. Baromiću je mogao biti pri ruci prigodom pripremanja tiskanja u Mlecima 1493. godine fra Stjepan Belić, stručan i priznati znalac glagoljice. Ne isključujemo ni druge članove zajednice, poput fra Blaža Šibenčanina, lektora svetog bogoslovlja, fra Antuna Vukušića, fra Ivana Macedonca i drugih članova trećoredske onodobne zajednice. Što se tiče suradnje s Brozićem on je mogao imati dobre veze s

³ S. IVANČIĆ, 1910, 137.

fratrima na Portu i Glavotoku – na otoku Krku. Oba ova trećoredska samostana nalazili su se dugo vremena na teritoriju omišaljske župe. Prigodom darovnice zemljišta samostanu sv. Marije na Glavotoku godine 1554. prisutan je fra Ivan Zagorac, franjevac trećoredac, a darovni ugovor u Omišlju, sastavlja omišaljski plovani Mikula Brozić.⁴

Kako je premalo sigurno provjerenih arhivskih podataka o Mikuli Broziću ovdje ću pokušati donijeti, uz ovaj već spomenuti dokument o predaji zemalja fratrima na Glavotoku godine 1554., kojega je sastavio Mikula Brozić, plovani omišaljski, još barem neke informacije u svezi sa svećenikom Nikolom (Mikule) Brozićem.

Prema spomenutom ugovoru, kojega je sastavio Mikula Brozić, javni bilježnik, doznajemo da je 1554. godine Mikula Brozić službeni potvrđeni javni bilježnik i plovani u Omišlju kako sam bilježi: "Ja pop Mikula Brozić plovani Omišelski i nodar puplik zneh tu kopiju zmoga Protokola pravo i verno..⁵, i zaključuje kako je od riječi do riječi sve vjerno prenio i ništa nije "ni priložil ni odložil". On je plovani i javni službeni bilježnik godine 1554., ima kancelariju u Omišlju. Iz ovdje priloženog ugovora o darivanju zemlje samostanu sv. Marije na Glavotoku i samostanu sv. Marije od Anđela u Krku doznajemo i ime plovana koji je bio neposredno pred Mikulom Brozićem. Naime u ugovoru stoji kako Lucija Maršen svoje imanje i zemlje pokojnoga omišaljskog plovana Mateja Vidića daje i dariva samostanima: Sv. Mariji Glavotočkoj i svetoj Mariji od Anđela u Krku.⁶

Prelistao sam više radova o glagoljašima na Krku i jedino kod pokojnoga Branka Fučića našao potvrdu i po prilici određeno vrijeme kada je živio plovani omišaljski, pop Matej Vidić. Naime na veoma starom relikvijaru župe Omišalj, pokojni Branko Fučić uspio je pročitati na poprečnoj letvici vrlo izbljedjeli tekst pisan u šesnaestom stoljeću "svete moći uložene u relikvijar i to /".. va vri/me plovana Matee Vidića."⁷ Plovani omišaljski Matej Vidić ovdje doznajemo da je pokojni (+1554.) i neke od njegovih zemalja pravno je naslijedila Lucija Maršan, i ona to daje samostanima za pokoj svojih pokojnih. Zanimljivo je još i to da je ovdje prisutan i fra Ivan Zagorac, franjevac trećoredac s Glavotoka i obećava u ime svoje i svoje braće redovnika,

⁴ Vidi ovdje *Prilog*.

⁵ Vidi ovdje *Prilog*.

⁶ Vidi ovdje *Prilog*. Zanimljivo je navesti da jednom glagoljskom inventaru Dokumentata na Glavotoku krajem 16. stoljeća, navodi se i ova oporuka: "Č F L G /1554/ pismo harvasko u karti kako Lucija Marčin z Omišla dariva Glavotoku svoi dil zemal ke su na Glavotoku

⁷ B. FUČIĆ, 1982, 259.

preporučiti Bogu u svojim svagdanjim molitvama darovatelje žive i mrtve "a navlastito za njih ki nam svoe dobro pušćaju".⁸

K tomu još doznajemo da je Matej Vidić, svećenik u Omišlju, kupio je neke zemlje u Omišlju 28. travnja 1540. godine od Ivana Krstitelja "De Stagiis" iz Krka, za 220 dukata.⁹

Vrijedno je pažnje i to da se ova dva dokumenata o ovim posjedima nalaze u Arhivu Provincijalata franjevac trećoredaca u Zagrebu. Jedan od ovih dokumenata bio je i zabilježen u Invenataru krajem 16. stoljeća na Glavotoku. Sve su ovo sitne vijesti, ali u nedostatku boljih izvora i ovo su vrijedni pokazatelji. Čini mi se da upućuju na prisnu suradnju glagoljaša redovnika i biskupijskih svećenika.

Od godine 1525. do 1545. u Omišlju se spominje svećenik i župnik Omišlja Matej Vlčijić. Matej Vlčijić, župnik u Omišlju godine 1525. dao je napraviti kapelu u župskoj crkvi i neki dijelovi su do danas sačuvani. Na drugoj sjevernoj bočnoj kapeli se nalazi glagoljski natpis koji glasi: "1525. To je kapela ku čini učiniti pop Matij Vlčijić, plovani omišaljski".¹⁰ Nakon deset godina ponovo plovani Matej Vlčijić, od 1533. do 1536. godine, gradi zvonik u Omišlju i nad ulazom u zvonik stavljena je glagoljicom pisana ploča koja se ističe svojom jednostavnošću kako je sročena, a tako mnogo govori. Natpis glasi: "1533. miseca marča po volji Božji i Blaženije Devi Marije i po guverni gospodina plovana Matija Vlčijića i Mikuli Antončiča, kaštalda, i sudac ki bihu toga vrimenta. I pomore ga činiti vas plk i braščini ta zvonik. A učiniše ga meštri: meštar Pjero z Omišlja i meštar Andrij s Kotora. I bi svršen miseca maja 1536".¹¹ Plovani Matija Vlčijić s ovim natpisom pokazuje se kao veoma prisna i nesebična osoba, on ističe i daje priznanje kaštaldu, mjesnim sudcima, cijelom vjernom puku i majstorima koji su gradili. Svi su angažirani, i to je djelo svih članova župske zajednice, pod vodstvom svećenika Vlčijića.

Ovdje vrijedno je spomenuti da se 1545. godine kod plovana Mateja Vlčijića nalazio, uz ostale "zago" - žakan Mikula Brozić. Naime plovani Matej 13. ožujka 1545. godine, pred javnim bilježnikom i svjedocima sastavlja svoju oporuku. Izjavljuje da je "suo corpo e vecchio" njegovo tijelo je staro ali je u dobroj pameti i želi obaviti svoju kršćansku dužnost prije smrti, izjavljuje oporučno o svojem materijalnom posjedu. Mnogima je po nešto ostavio, osobito rodbini. Ostavio je nekim samostanima muškim i ženskim na otoku

⁸ Vidi ovdje *Prilog*.

⁹ Arhiv Provincijalata franjevac trećoredaca Pergamena II B 2, 28. IV. 1540.

¹⁰ B. FUČIĆ, 1982, 266.

¹¹ B. FUČIĆ, 1982, 267.

Krku, a među ostalima i samostanu sv. Marije na Glavotoku. I što je posebno vrijedno, ostavio je jedan teren pokraj jezera, svojem žaknu Mikuli Broziću i neka mu to bude doživotni posjed, a nakon njegove smrti neka pripadne velikoj omišaljskoj crkvi. Dvadeset dana kasnije, točno 2. travnja 1545. nadopunja svoju oporuku i naglašava neka prokuratoru vode brigu o točnom izvršenju.¹² Po svemu sudeći Matija Vlčijić pred smrt, kao što je bio običaj, izjavljuje svoju oporuku, on se i 1545. oslovljava kao plovani omišaljski. On je bio plovani, a od godine 1540. plovani je u Omišlju i svećenik Matej Vidić. Svećenik Matej Vidić znamo sigurno je 1554. je mrtav, a kada je preuzeo službu plovana Mikula Brozić i do kada je bio plovani nemamo sigurnih vijesti.

Vrijedno je spomenuti da je u gradu Krku već u prvoj polovici 16. stoljeća djelovala latinska škola, a godine 1549. spominje se: "Ja Jakov Skorupić od Paga va no vrime meštar od skule knjige latinske" u Krku.¹³ Jakova Skorupića za svećenika zaređio je Juraj Divinić, ninski biskup.¹⁴

Poduzetni omišaljski plovani Matija Vlčijić raspolagao je s natprosječnim dobrima. Svojemu žaknu Mikuli Broziću ostavio vrijedni posjed a nakon Brozićeve smrti neka to pripadne omišaljskoj crkvi. Nismo sigurni da li je "zago" Mikula Brozić klerik u višim redovima, župnik mu Matej Vlčijić, oporučuje teren dok je živ. Postavlja se pitanje nije li Mikuli Broziću potreban novac za školovanje, tj. za izdržavanje? Plovani Mikula Brozić postao je javni bilježnik. Postati javni bilježnikom mogao je samo nadaren čovjek i trebao je poznavati pravne propise pa i latinski jezik. Pomišljam da je "zago" Mikula Brozić završio i latinske škole, možda kod svećenika Jakova Skorupića? Dana 19. siječnja 1571. među ostalim bilježnicima otoka Krka bio je u biskupskoj kancelariji ispitan i službeno odobren za Omišalj plovani Nikola Brozić i pop Ivan Peteršić.¹⁵ Tada je na Krku samo sedam svećenika bilježnika odobrio biskup, i to prigodom ispitivanja stručnosti za javnog bilježnika – glagoljaša.

U Omišlju je bilo mnogo svećenika, posebno u ranijim razdobljima; godine 1549. u Omišlju je bilo 17 svećenika i četiri klerika u višim redovima, a 1579. dvanaest svećenika i osam žakana.¹⁶ To znači dvadeset i dvadeset jedan što svećenik što klerik, i svi su oni dužni imati svoj misal, brevijar i najnužnije dijelove obrednika. Kao što je bio velik broj klerika u Omišlju, tako je bilo i u

¹² P. RUNJE, 1996, 137-144. U *Prilogu* članka donesena je cijela oporuka.

¹³ V. ŠTEFANIĆ, 1971, 11-33.

¹⁴ P. RUNJE, 1990, 120-137.

¹⁵ M. BOLONIĆ, 1980, 290. Bolonić donosi kako je: "Biskup Natalis a Turre god. 1528. strogo opominje svećenike notare da će ih suspendirati od vršenja notarskih poslova ako ne budu držali u redu svoje protokole".

¹⁶ M. BOLONIĆ – I. ŽIC, 1977, 446.

drugim kaštelima otoka Krka. Potražnja je bila velika za tiskanim knjigama, pa možemo zamisliti kako se smjeli plovnik Mikula Brozić dao na tiskanje tako potrebne knjige kao što je Brevijar – misal – ritual. Omišaljski kaptol imao je svoje statute, a jedan od kapitula tih statuta glasi: "Da vs'ki redovnik misnik kapitula omišlškoga ot sele do 2 lete imij imete svoj brivial pod penu zgubljenja dela za jedno leto".¹⁷

Plovnik Mikula Brozić napravio je veliko djelo i omogućio kolegama svećenicima, klericima i redovnicima vrlo lijep i vrlo prikladan i lagan, za privatnu uporabu, dotjeran Brevijar koji je imao i najpotrebnije tekstove sv. mise i nekih obreda. U samostanskoj knjižnici sv. Franje u Krku nalazi se, kako ga je opisao pokojni otac Nikola Milčetić: "Ulomak brevijara štampana u Mlecima g. 1561. (str. 267 – 386). Izdao ga pop Mikula Brozić iz Omišlja. – Na str. 316. nalazi se služba 'sv. Ćurila i Metudie'. – Na str. 339 (b) nalazi se služba sv. Antuna Padov. – vlastita!"¹⁸

Bilo bi vrijedno ponovo i ponovo prelistavati arhivske spise, nema sumnje u njima su zabilježeni brojni naši predšasnici o kojima premalo znamo, a ostavili su nam divna djela poput naših ranih priređivača, prevodilaca i drugih marnih djelatnika na kulturnom i duhovnom polju.

Godine 1509. postavilo se pitanje među svećenstvom na Krku tko snosi troškove mlade mise novozaređenim svećenicima? Neki misle da je dužan mladomisnik a drugi da je dužan mjesni kaptol. U tim ispitivanjima, 27. ožujka 1509., doznajemo od omišaljskog svjedoka Krestula Busanića, da je običaj sada i za vrijeme pet zadnjih omišaljskih župnika kojih se sjeća da se obrok za mladomisnika plaća se iz prebende na koju je ređen. Tako je bio običaj za vrijeme pet zadnjih svećenika župnika u Omišlju, kojih se Krestulo sjeća (a sada ima sedamdeset godina), a to su: svećenik Ivan Lističić kojega se sjeća kao dijete, zatim Ivan Oraević, dom Luka Bogdantich, plovnik Nikola i sadašnji svećenik i plovnik Šime.¹⁹ Krajem petnaestoga i početkom šesnaestog stoljeća svećenik/župnik u Omišlju bio je Mikulica (Nikola) Antončić, kako nam potvrđuje glagoljski natpis u Omišlju "g(ospo)din' plovnik' Mikulica Anton'čić"²⁰.

I ovi sitni podatci mogu dobro poslužiti u stvaranju boljeg uvida u lokalnu povijest.

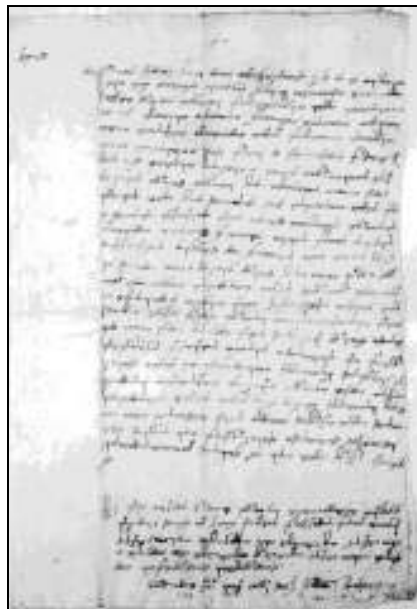
¹⁷ Otok Krk kolj. G. str. 76.

¹⁸ Knjižnica franjevac trećoredaca Krk, Or. IV a 30. Pregledavajući drugi arhivski materijal zapazio sam u jednoj knjižici i volantni list 387 ovoga *Brevijara* i priložio sam ga u omot sprijeda.

¹⁹ O. BADURINA, 1985, 91-92.

²⁰ B. FUČIĆ, 1982, 265.

Sl. 1. Glagoljski tekst

Prilog I ZM 43 5 058 Transliteracija teksta oporuke 12. I. 1554 Ksaver

V ime Božie Amen Let Isukerstovih Č F L G /1554./ indici
oni BI /12/ miseca envara dan I /10/ v kešteli Omišli
v kući Lucie Maršin pred svedoci niže pisanimi
ki esu poimeni Matiem Jurevićem i Matiem Šabin
ićem stano(vn)ci v Omišli i totu pred timi svedoci
više pisanimi bih prošén Ja pop Mikula Brozić no
dar meu pisani da činim pismo štrumenta kako
rečena Lucija Maršin dae i dariva i vime Bože
pušća svoi del zemal kesu na Glavi otoka pol
i zemal pokoinoga popa Matija Vidića plovana
v Omišli i Matija Jurevića i nega brata Antona
i pokoinoga Andrija li Jurevića sve više reče
ne zemle više rečena Lucija dae v ime Božie klo
štru S(ve)te Marie na Glavi otoka i kloštru s(ve)te Mar
ie od anela v Kerci sonim kondiciionom i s onim par
sidom kako e pokoini plovani više imenovani pust
il v ime Božie da mole Boga za rečenu Luciju i za ne
gospodara pokoinoga Ivana i za vsih noi preporu
čenih i to tu bi na priženti fra Ivan Zagorec ka
pelan i tovariš v rečenom kloštru u s(ve)te Marie
na Glavi otoka i totu reče rečeni fra Ivan da u

te vsi vaveki Boga molit z dobre vole za v
seh zgora nam preporučenih i za vsih kerstjan
navlastito za nih ki nam svoje dobro pušća
ju.

Ja pop Mikula Brozić plovani Omišelski i nodar
puplik zneh tu kopiju zmoga protokola pravo i verno
kako se v nem uderži vse odčese di kako se v ne
i uderži vse od besedi do besedi kako se v nem uder
ži ni priložih ni odložih

ZM 43 5 061 /Prilog II/ - - Č F L G /1554/ pismo harvasko u karti kako Lucija
Marčini z Omišla dariva Glavotoku svoji dil zemal ke su na Glavotoku

Literatura

- Odorik BADURINA, *Franjevački samostan sv. Eufemije Kampor na Rabu, Kronika II*,
Zagreb, 1985.
- Mihovil BOLONIĆ, *Otok Krk, kolijevka glagoljice*, Zagreb, 1980.
- Mihovil BOLONIĆ – Ivan ŽIC, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb, 1977.
- Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982.
- Stjepan IVANČIĆ, *Povjestne crte*, Zadar, 1910.
- Anica NAZOR – Nikola (Mikula) Brozić, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2. Zagreb,
1989.
- Anica NAZOR, *Knjiga o hrvatskoj glagoljici: "Ja slovo znajući govorim..."*, Zagreb,
2008.
- Petar RUNJE, *Oporuka omišaljskog plovana Matija Vlčijića iz 1545. godine*, *Riječki
teološki časopis*, 4, 1, Rijeka, 1996, 137-144.
- Petar RUNJE, *Aktivnost Jurja Divnića, ninskoga biskupa Kožičićeva suvremenika*,
Prema izvorima, Zagreb, 1990, 120-137.
- Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Historijski podaci o srednjoj školi u Krku (XV – XIX st.)*,
Krčki zbornik, Krk, 1971, 11-33.

THE 450TH ANNIVERSARY OF THE BROZIĆ BREVIARY (1561)

Summary

On the basis of some new archival sources the author brings us closer to the figure of the vicar Mikula Brozić, the organiser of a printed glagolitic breviary of 1561 in Venice. Within this he presents some information about some almost unknown priests in Omišalj: the priest Matej Vidić and Omišalj's vicar Matej Vlčijić.

Keywords: priests Mikula Brozić, Matej Vidić and Matej Vlčijić, Breviary, print, Omišalj